

Posudek na habilitační práci Veroniky Čapské

Mezi texty a textiliemi. (Swéerts-)Šporkové, textové praxe a kulturní výměna na přelomu baroka a osvícenství.

V předložené habilitační práci, která byla publikována v roce 2016 jako monografie, propojila Veronika Čapská dlouholetý zájem o barokní zbožnost, třetí šporkovskou hraběcí generaci, reprodukce textů a reprezentační strategie. Historická antropoložka již volbou hlavního titulu své knihy avizovala ústřední myšlenku i metodologické východisko práce, podtržené trefným uvozujícím citátem z Barthesovy Rozkoše z textu, z jehož pojetí textuality vychází.

Odkaz na vztah mezi textem a tkanou látkou a ztotožnění textu s tkání má v posuzovaném textu několikový význam: na nejjednodušší rovině symbolizuje předměty, jež produkovali, směňovali, konzumovali a propagovali hlavní hrdinové, Anna Kateřina a František Karel Swéerts-Šporkové, tedy zejména texty rozličného charakteru a textilie. Tato metafora je nejpatrnější v poslední kapitole, v níž autorka v rámci analýzy korespondence Anny Kateřiny se sonnenburským konventem benediktinek rozebírá zasílání drahocenně vyšívaných textilií šlechtičně, směnou za zásilky nábožensky vzdělavatelné literatury. V tomto smyslu odkazuje název také na další materiální rovinu – charakter pramenů, s nimiž Veronika Čapská pracuje. Jedná se o značné množství velmi různorodých textů, jež přímo napsaly nebo jejich vznik iniciovaly a podpořily děti F. A. Šporka, ať už máme na mysli dvě dcery či adoptivního syna a manžela jedné z nich. Současně se autorka názvem a úvodním citátem metodologicky hlásí k pojetí textové praxe jako složitého a mnohvrstevnatého procesu, který zahrnuje nejen vznikání textů, ale také způsoby zacházení s nimi, jejich propagaci, konzumaci, distribuci a uchovávání. Důraz klade autorka v celé práci na směnu – textů a textilií jakožto hmotných předmětů, ale také vědění, jež je s nimi spojeno.

Logicky k těmto východiskům zvolila autorka strukturu. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány odlišným textovým praxím a vycházejí ze studia odlišných pramenných korpusů. Práce s různorodými typy pramenů a analýza rozličných textových praxí prozrazuje rozsáhlou erudici autorky, schopnost pracovat stejně suverénně s dobovou nábožensky vzdělavatelnou literaturou, komemorativními spisy, ekonomickými traktáty, deníkovými zápisy či korespondencí a sledovat každé z témat, jež jí otevírají, v široké perspektivě.

Kapitola věnovaná překladatelské praxi dcer Františka Antonína Šporka vychází zejména z analýzy překladů Marie Eleonory a Anny Kateřiny. Autorka sleduje překladatelskou práci obou šlechtičen v souvislosti s otcovským vlivem, s jejich vzděláním, vstupem do kláštera, resp. v případě Anny Kateřiny vynucenou změnou stavu v manželský, a to v její chronologii. Náročná a pečlivá komparace překladů s originály (autorka si je vědoma potíží se

spolehlivým určením zdrojových textů) a analýza předmluv, dedikací a vizuálního doprovodu směřuje především k popisu překladatelských postupů a způsobů přetváření výchozího textu. Textové komparace jsou rozsáhlé a detailní, prozrazují velmi pečlivé čtení, jež autorce umožňuje odhalit nejen tak zřejmé změny, jako je přidání kapitoly či úprava obrazového doprovodu, ale také drobné posuny na úrovni lexikální, při úpravě větného členění či záměně generického maskulina za femininum. Oceněnihodné při tom je, že tyto jazykově komparativní pasáže nepůsobí z hlediska čtenářského těžkopádně či rušivě, a to díky tomu, jak obratně Veronika Čapská textové komparace prezentuje, analyzuje a trefně komentuje.

Autorka díky tomu nejen výstižně upozorňuje na dovednost obou překladatelek rozličnými způsoby do textu zasahovat a adaptovat jej (například posunout jeho obsah autorskými rozsáhlými vsuvkami a uzpůsobit jej tak odlišnému konfesnímu prostředí), ale také na tvůrčí sebevědomí obou žen, jež přitom projevují. Naráží – ostatně v knize opakovaně – na souvislost s genderovým řádem a jeho překračováním pomocí zaujímání autoritativní, vůdčí pozice. Znovu se toto téma výrazněji vrací při analýze korespondence, kdy si Veronika Čapská všímá u Anny Kateřiny sebestylizace v neliterizované feminitě a současně zaujímání pozice autority, když edukativně popisuje správnou konzumaci zasílané duchovní četby. Dalším kontextem, v němž V. Čapská sleduje překladatelskou praxi obou dcer F. A. Šporka, je jejich žánrové rozpětí a souvislost s prostředími, v nichž vznikají: na straně jedné se šlechtickým statutem rodiny, na straně druhé s klášterním prostředím, v němž se obě, byť Anna Kateřina dočasně, pohybovaly.

S tématem rodové reprezentace pak Veronika Čapská výrazněji spojuje další kapitolu, věnovanou analýze kázání, pohřebních kázání a jiných komemorativních tisků, jež byly vytištěny v souvislosti s důležitými mezními událostmi rodinných příslušníků (vstup do kláštera, pohřeb). Kontinuita pohřebních kázání, spadající až k Janu Šporkovi, zakladateli rodu, jí umožňuje sledovat proměny témat a motivů, jež byly nastupujícími generacemi voleny pro rodovou paměť (militární prvky, motiv charity atp.). Rozsáhlou pozornost věnuje oprávněně zejména panegyrickým textům věnovaným Anně Kateřině a Františku Karlovi, jež se pohybují na žánrově nepříliš ostře vymezené hranici mezi kázáním a oslavnou biografií. Při jejich analýze V. Čapská zdůrazňuje nutnost sledovat, jak jsou tyto duchovní životopisy zbožných laiků utvářeny, co bylo zdůrazněno a co naopak potlačeno (opírá se o koncept preferovaného čtení). K zajímavým postřehům patří například potlačení informací o fyzickém těle Anny Kateřiny a její roli rodičky, když její biografie neobsahuje informace o osmi těhotenstvích a porodech v průběhu sedmnácti let a informace o dětech jen výběrově. Autorka absenci těchto informací správně odůvodňuje tím, že tyto údaje neodpovídaly potřebám servitského řádu a snaze podpořit oficiální uznání svatosti života jejich dobrodinců.

Jedním z důležitých témat v oslavných životopisech obou manželů je naopak podpora vydávání a následného rozdávání knih, již je jako další textové praxi věnována následující kapitola. Veronika Čapská analyzuje tyto aktivity („rozsáhlý projekt“) obou manželů jako

součástí jejich zbožné praxe a jejich programu kultivace zbožnosti, jenž svou žánrovou skladbou a charakterem konvenoval Anně Kateřině a její vazbě ke klášternímu způsobu života. Analýzu literárního mecenátu se autorce podařilo díky několika mimořádným pramenům propojit s popisem zbožné praxe a způsobem konzumace devoční literatury, tak jak ji na svém dvoře, panstvích, v jimi zakládaných bratrstvech atd. modelovali hraběcí manželé.

Řada témat, dotknutých v této kapitole, proniká i do následující, věnované primárně hospodářským textům Františka Karla a produkci dalších typů textů v souvislosti s hospodářskou správou svých a cizích panství. Veronika Čapská se vymezuje vůči staršímu pojetí v rámci diskurzu osvícenského pokroku a naopak ekonomické spisy hraběte Swéerts-Šporka chápe v souvislosti s koncepty, známými s předchozích kapitol. Klíčem je jí zejména koncept řádu, spojovaný s klášterním prostředím a jeho silně disciplinančním působením, stejně jako motiv textové disciplinace a literarizace. Ekonomické názory hraběte současně vřazuje do systému tzv. morální ekonomie a na zlom mezi tradiční literaturou hospodářů a kameralismem.

Zájem o textovou praxi, spočívající v psaní autorského textu, pokračuje i v další kapitole, jež je věnována dopisům Anny Kateřiny sonnenburským jeptiškám. Dosud neznámý pramenný korpus využívá Veronika Čapská mimo jiné k analýze směny textů a textilií, jež mezi hraběcím dvorem a klášterem probíhala, a vrací se znovu k tématu směny vědění: zatímco rukopisy jejího manžela obsahovaly cenné ekonomické vědění, hraběnka sdílela s jeptiškami specializované znalosti v oblasti ručních prací.

Habilitační spis Veroniky Čapské je založen na rozsáhlém pramenném výzkumu, je důkazem autorčiny badatelské erudice a metodologické vyzrálosti. Autorka předložila sevřený, promyšlený a koncepčně originální text s jasně formulovanými otázkami a odpověďmi, který do budoucna poskytuje cenné impulsy pro širokou škálu badatelsky aktuálních témat, počínaje otázkou recepce knih, způsobů čtení a praktického zacházení s nábožensky vzdělavatelnou literaturou, přes otázky reprodukce knih a raněnovověkého překladatelství po stále aktuální výzkumy šlechtického prostředí mezi barokem a osvícenstvím. Ze všech témat a subtémat, mezi nimiž je monografie rozkročena, považuji za největší přínos to, jak detailně se autorce podařilo vyložit rozličné textové praxe konkrétní šlechtické rodiny. Tím, že věnuje spravedlivou pozornost tak na první pohled disparátním textovým praxím, jako je literární mecenát na straně jedné a například podpora sepisování hospodářských zpráv při správě panství na straně druhé, nabízí pro výzkumy, zabývající se knižní kulturou a čtenářstvím, zcela nové impulsy. Veronika Čapská se zabývá mnoha různými aktéry a jejich činnostmi a stačilo by málo, aby se celý text rozpadl do mnoha spolu nesouvisejících segmentů. Autorce se však podařilo – stejně jako se to dařilo sonnenburským jeptiškám při výrobě textilií – vytvořit dílo, jehož jednotlivé části jsou v sobě důmyslně protkány a k sobě pevně setkány a navíc originálně vyšity korálky a emailem.

Závěrem tedy mohu shrnout: dr. Veronika Čapská prokázala v habilitačním spise svou nesmírnou badatelskou erudici, schopnost pracovat s množstvím různorodých typů pramenů, metodologickou vyzrálou, inovativnost, schopnost kultivovaně a čtenářsky přitažlivě výzkum prezentovat. Habilitační práci Veroniky Čapské jednoznačně doporučuji jako základ habilitačního řízení a doporučuji na jejím základě udělit vědeckou hodnost docentka.

Olomouc, 25. 4. 2017

doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.
Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
radmila.prchal@upol.cz